

Josef VÍŠNER
Zdeněk REGNER

Škoda k.p. Plzeň, závod Energetické strojírenství

FOTOELASTICIMETRICKÉ VYŠETŘOVÁNÍ NAPJATOSTI NA PROSTOROVÉM ZMRAZOVANÉM MODELU TLAKOVÉ NÁDOBY JADERNÉHO REAKTORU

Pro zajištění bezpečného provozu tlakových nádob jaderných reaktorů po celou dobu životnosti je nezbytné mít k dispozici podrobnou mapu napjatosti při různých provezech zařízení. Předepsaný teoretický výpočet podle normy není natolik podrobný, aby určil zvýšená napětí v místech náhlých tvarových změn a u otvorů. Ani nejmodernější metoda konečných prvků nemůže problém vyřešit, protože v ČSSR nejsou k dispozici počítače potřebné kapacity. Proto musí být pro řešení napjatosti použity experimentální metody především tenzometrie a fotoelasticimetrie. Tenzometrická měření jsou navíc předepsána při tlakové zkoušce. Nejúčinnější metodou ve stadiu projektových příprav je prostorová zmrazovací fotoelasticimetrie jak uvádí řada příkladů v lit. [1], [2], [3]. Experiment je většinou prováděn na tzv. kontrolním modelu, který je co nejpřesnější zmenšenou kopií skutečné tlakové nádoby a zatíženém jedním z vybraných režimů (vnitřní přetlak, předpětí přírubového spoje).

Požadavek na přesnost měřených údajů se musí odrazit již při návrhu tohoto složitého experimentu, jehož jednotlivé etapy počínaje volbou modelového měřítka a konče zhodnocením měřených veličin musí být řádně připraveny.

Hlavními etapami experimentu jsou: stanovení modelového měřítka, projekt experimentu včetně způsobu zatížení, technologie výroby modelu a způsob zmrazování, dále projekt měření zahrnující způsob rozřezání modelu, metodika měření a vyhodnocování naměřených údajů.

Velikost modelového měřítka je ovlivněna snahou po maximální přesnosti měřených veličin. To vede k minimál-

nímu zmenšení i vzhledem k okolnosti, že větší model umožnuje přesnější zhotovení detailů. V daném případě při řešení napjatosti na zkráceném modelu tlakové nádoby VVER 440 bylo zvoleno měřítko 1 : 11, 16 a model měl tvar podle obr. 1. Oproti skutečné nádobě je model zkrácen vynecháním hrdlové sekce a hladké části nádoby.

Na výrobu modelu byla použita epoxidová pryskyřice GHS Epoxi 110 vytvrzovaná za tepla směsí anhydridů kyselin maleinové a ftalové ve váhovém poměru 100:20:20. Bloky jednotlivých částí modelu byly odlity do separovaných plechových forem. Po ohrubování a vyžihání byly bloky připraveny k opracování na konečný tvar. Po zhotovení modelu včetně slepení jednotlivých dílů bylo před závěrečnou montáží provedeno utěsnění otvorů ve víku nanesením slabé vrstvy silikonového kaučuku na jeho vnitřní povrch. V místech otvorů byla vrstva zesílena hliníkovou folií tl. 0,1, která se zakryla druhou vrstvou silikonového kaučuku.

Zmrazování a zatěžování modelu proběhlo v termostatu s regulovaným průběhem teplot s rychlostí ohřevu $2^{\circ}\text{C}/\text{hod}$. Po dosažení zmrazovací teploty $T_z = 142^{\circ}\text{C}$ byl model zatížen vnitřním přetlakem $p = 30,27 \text{ kPa}$ a pak ochlazován rychlostí $2^{\circ}\text{C}/\text{hod}$. Zatěžovací systém je znázorněn na obr. 2. Tlakový vzduch z lahve 3 je přiveden přes hrubý redukční ventil 4 a jemný regulátor tlaku do modelu. V termostatu je tlakový vzduch ohříván v měděném přehříváči vzduchu. Za jemným regulátorem tlaku je odbočka pro připojení manostatu 6 a manometru 7. V manostatu nastavená výška hladiny vody určuje maximální přetlak, kterým je model při zmrazování zatížen. Jemným regulátorem 5 se nastaví tlak tak, aby vzduch jemně probublával manostatem. V další etapě byl model demontován a rozřezán podle rozřezového plánu. Ten byl připojen tak, aby bylo možné změřit napětí ve všech sledovaných bodech. V symetrických oblastech byly voleny vždy tři výřezy po 120° ke zjištění nerovnoměrnosti.

Pro měření řádu izochromat na meridálních a obvodových výřezech byl použit rekonstruovaný fotoelasticimetr FMB 56 se sodíkovým zdrojem světla. Zlomkový řád izochro-

mat byl určen pomocí Taráhyho goniometrické kompenzace a exp-
novaná místa byla doměřována v polarizačním mikroskopu. Sfé-
rické výřezy víka byly proměřovány šikmo ve směru os otvorů.
Při prosvěcování byly výřezy umístěny ve skleněné nádobce
s planparalelními stěnami naplněné inverzní kapalinou. Pomo-
cí této techniky byl měřen řád izochromat s přesností do
 $\pm 0,02$ izochromaty. Pro výpočet modelového napětí byly odvo-
zeny potřebné vztahy vycházející ze zákonů optiky a pružnosti.
Napětí na skutečné tlakové nádobě byla počítána z rovnice

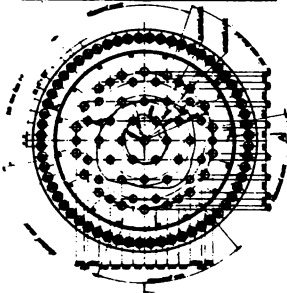
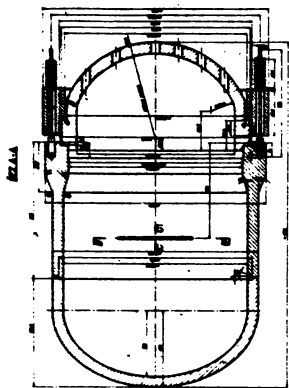
$$\frac{\sigma_D}{\sigma_M} = \frac{\rho_D}{\rho_M} = 6,35$$

Při přesnosti měření řádů izochromat $\pm 0,02$ jsou napětí na
díle určena s přesností ± 2 MPa.

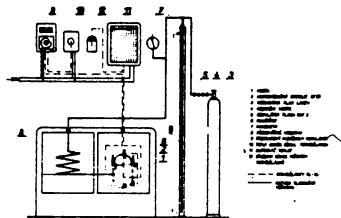
Podrobným proměřením cca 80 výřezů byl získán přehled-
ný obraz o napjatosti především ve víku tlakové nádoby,
hlavně kolem otvorů a v místech náhlých změn tvarů jak uvá-
dí příklad na obr. 3. Rovněž byly získány údaje o napjatosti
ve volné přírubě a v pevné přírubě tělesa tlakové nádoby
(obr. 4). Veškeré údaje byly měřeny pro případ zatížení vnitř-
ním přetlakem 19, 13 MPa a předpětí ve šroubech přírubového
spoje $P = 1,25 Q$.

Uvedený příklad ukazuje jaké možnosti stále ještě foto-
elasticimetrie poskytuje při rekognoskaci napjatosti na slo-
žitých a velice důležitých konstrukcích. Přes pokrok v ji-
ných především teoretických disciplínách je to v ČSSR i v mno-
ha jiných zemích dosud jediná metoda, která je schopna ve sta-
diu projektových příprav určit napjatost konstrukce a včas
ji ovlivnit ve smyslu zvýšené bezpečnosti i ekonomie.

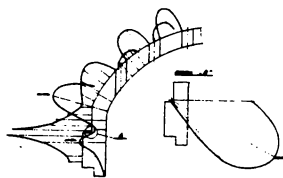
- Literatura: [1] J.E. Smith, C.C. Wilson, W.F. Swinson
Photoelastic analysis of EGCR Pressure
Vessel Oak Ridge mat. lab. 1965
- [2] J.W. Dally, W.F. Riley Experimental
Stress Analysis
Mc Graw-Hill Suc. 1965
- [3] Polarizaciono-optičeskij metod issledo-
vanija naprjaženij.
Izd. Nauka-Moskva 1965

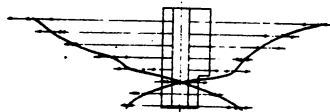
Obr. 1

Obr. 2

Obr. 3

Obr. 4